

AVRUPA'DA SAĞ POPÜLİZM: HOLLANDA'DA ÖZGÜRLÜK PARTİSİ ÖRNEĞİ¹

Araştırma Makalesi

Deniz YAĞIZ²

Candaş CAN³

Özet

Popülizm, dünyanın birçok ülkesinde ideolojik açıdan birbirinden tamamen farklı özelliklere sahip siyasi aktörleri tarif etmek amacıyla kullanılsa da müphem ve muğlak bir kavram olarak değerlendirilir. Popülist hareketler, 1990'lı yıllardan itibaren Avrupa'yı etkisi altına almıştır ve Avrupa'daki sağ ve sol popülist partiler günümüzde önemli oy oranlarına ulaşmaktadırlar. Avrupa'da sağ popülist partiler; genel olarak yabancı düşmanlığı, ırkçılık, elit karşıtlığı ve diğer dinlere karşı tahammülsüzlük özellikleriyle etiketlenir. Günümüzde sağ popülist siyasetin en önemli örneklerinden birini Hollanda'da faaliyet gösteren Özgürlük Partisi (PVV) oluşturur. 2006'da kurulan ve Genel Başkanı Geert Wilders haricinde üyesi bulunmayan bu parti, diğer popülist partilerden farklı olarak, Yahudi karşıtlığı yapmamakta ve hatta İsrail Devleti ve Yahudi lobileri tarafından desteklenmektedir. PVV'nin göçmen karşıtlığı hususunda ayrımcı davrandığı görülür ki bu parti kendisini bilhassa İslam karşıtlığı üzerinde konumlandırır. Bu çalışmada öncelikle popülizm ve sağ popülizm kavramları sorgulanmakta ve devamında Hollanda'da popülizmin tarihsel bir değerlendirilmesi yapılarak PVV'nin belirgin özellikleri ve Genel Başkan Wilders'ın siyasi söylemlerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Sağ Popülizm, Hollanda, Özgürlük Partisi, Geert Wilders

¹ Bu çalışma hâlihazırda Dr. Öğr. Üyesi Candaş Can'ın danışmanlığında yürütülen "Avrupa'da Sağ Popülizm: Hollanda Özgürlük Partisi Örneği" adlı tez çalışmasından türetilmiştir.

² Sinop Üniversitesi Lisanüstü Eğitim Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi, 1denizyagiz@gmail.com ORCID: [0000-0002-3600-5992]

³ Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, ccan@sinop.edu.tr ORCID: [0000-0001-6391-3067]

Makale Gönderim Tarihi: 28 Ağustos 2023

Makale Kabul Tarihi: 11 Ekim 2023

RIGHT POPULISM IN EUROPE: THE CASE OF PARTY FOR FREEDOM IN NETHERLANDS

Research Article

Deniz YAĞIZ

Candaş CAN

Abstract

Although populism is used in many countries of the world to describe political actors with completely different ideological characteristics, it is considered an ambiguous and ambiguous concept. Populist movements have influenced Europe since the 1990s, and right and left populist parties in Europe are now reaching significant vote rates. Right-wing populist parties in Europe; It is generally labeled with xenophobia, racism, anti-elitism, and intolerance towards other religions. Today, one of the most important examples of right-wing populist politics is the Freedom Party (PVV) operating in the Netherlands. This party, which was founded in 2006 and has no members other than its Chairman Geert Wilders, unlike other populist parties, does not engage in anti-Semitism and is even supported by the State of Israel and Jewish lobbies. It is seen that PVV is discriminatory in terms of anti-immigrant sentiment, and this party positions itself especially on anti-Islamism. In this study, the concepts of populism and right-wing populism are first questioned and then a historical evaluation of populism in the Netherlands is made, aiming to analyze the distinctive features of the PVV and the political discourses of Chairman Wilders.

Keywords: Populism, Right Populism, Netherlands, Party for Freedom, Geert Wilders

GİRİŞ

Modern ve post-modern dünyada popülizm, siyasi analiz ve tartışmalarda sıkça başvurulan bir kavram olmuştur. Öyle ki 1950'lerin siyasi atmosferini "popülizm patlaması" (Judis, 2016) olarak niteleyen, içinde bulunduğumuz çağın "popülizm çağı" (Krastev, 2007) olduğunu veya dünyadaki yaygın siyasi paradigmayı "popülizm hayaleti" (Lonescu ve Gellner, 1969) olarak betimleyen siyasi analiz ve yorumlar yapıldığı görülür. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında ideolojik olarak farklılıklar barındıran birçok siyasi hareket popülist olarak nitelendirilir. Popülizmin bu farklı nitelikteki hareketler için kullanılması, kavramın ne anlama geldiğine yönelik bir kriz yaratmakta ve kavramı muğlaklaştırmaktadır.

Dünyada ilgili örneklerine bakıldığında popülizmin sağ ve sol yorumları olduğu görülmektedir. Bu çalışma sadece sağ popülizm incelemesiyle sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle kısaca sol popülizmin nasıl kavrandığından bahsedilmesinin yeterli olacağı düşünülmektedir. Sol popülist hareketler; Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Avrupa örneklerinde işçiler veya köylülere yönelik politikalarıyla tanınmaktadırlar. Sol sıfatından da anlaşılacağı üzere sol popülizmin halk tasavvuru genellikle iktisadi bir perspektife dayanır. Nitekim sol popülist hareketlerin nazarında halk, iktisadi yapının çarpıklığı nedeniyle, mazlum ve ezilen bir kitle olarak değerlendirilir (March, 2007: 68).

Sağ popülizmin genel niteliklerinin ise yabancı düşmanlığı, ırkçılık, euroseptizm, diğer dinlere karşı tahammülsüzlük olduğu ifade edilmektedir. Bu siyaset Avrupa'da 1990'lı yılların ortasında etki alanı bulmuş ve popülist partiler aracılığıyla başarı sağlamıştır. (Karataş, 2019: 28) Özellikle Soğuk Savaş'ın resmî olarak sona ermesiyle, sağ popülist partiler göçmen, elit ve de zaman zaman Avrupa Birliği (AB) karşıtı söylemleriyle yerleşik siyasi figürler haline gelmişlerdir. Bu çerçevede Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV), Avrupa'nın benzer söylem ve politikalara sahip olan sağ popülist partileri arasında dikkat çekmektedir. Partinin Genel Başkanı olan Geert Wilders, ayrıca partinin tek üyesi konumundadır. Anti-semitist özelliklere sahip olan sağ popülist partilerin istisnası olarak görülen PVV'nin, ilgili literatürde İsrail Devleti ve Yahudi lobisi tarafından desteklendiği belirtilmektedir (Karataş, 2019: 29). Ayrıca göçmen karşıtlığı konusunda seçici olan PVV, diğer bazı dinlere karşı müsamaha göstermesine rağmen, neredeyse sadece İslamiyet'e karşı sert söylemlerde bulunmaktadır (Abka, 20219: 306-307).

Türkçe literatürde, PVV'yi ele alan şu beş çalışmaya rastlanmıştır: Çalışmalardan ilki, İbrahim Karataş'ın "Avrupa'da Popülist Partilerin Yükselişi: Hollanda'da PVV Örneği" (2019) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada Karataş (2019), Hollanda Özgürlük Partisi'nin söylem ve politikalarını göçmen ve AB karşıtlığı çerçevesinde ele alarak Yahudi Lobisi ile PVV'nin ilişkisini incelemiştir. İkincisi Tülin Avcu "Avrupa'da Aşırı Sağ'ın Yükselişinin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği" (2019) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada Avcu (2019), Hollanda'nın göçmen politikalarını dört döneme ayırmış ve son dönemdeki göçmen politikalarında PVV'nin rolünü incelemiştir.

Üçüncüsü Hakan Cavlak ve Selin Balıkoğlu'nun "Avrupa'da Göçmen Karşıtı Retorik Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) ve Hollanda Özgürlük Partisi (PVV)" (2021) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada Cavlak ve Balıkoğlu (2021), Kopenhag Okulu bağlamında güvenlik kavramını tartışarak, PVV ve FPÖ'nün göçmenleri hedef alan güvenlik söylemlerinin yükselişlerindeki etkisi incelenmiştir. Dördüncüsü Emre Erdoğan ve Tuğçe Erçetin "Popülist Liderlerinin Başarısına Medya Sistemleri Perspektifinden Bir Bakış: Birleşik Krallık, Hollanda ve Türkiye Karşılaştırması" (2019) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada, Türkiye, Birleşik Krallık ve Hollanda'daki medya sistemlerinin popülist liderlerin başarısı üzerindeki etkilerini incelenerek, PVV lideri Geert Wilders'ın popülist söylemlerinin medya aracılığıyla nasıl yönetildiği analiz edilmiştir. Beşincisi Sinem Abka'nın "Batı Avrupa'da Popülist Radikal Sağ Partileri" adlı kitapta yer alan "Hollanda'da Popülist Radikal Sağın Yükselişi: Özgürlük Partisi" (2021) adlı kitap bölümü çalışmasıdır. Bu çalışmada tarihsel bir çerçevede PVV'nin kuruluşundan itibaren partinin politikaları ve seçim süreçleri ele alınmıştır. Bu çalışmanın özgün yanlarından biri, çalışmada PVV'nin Avrupa'daki diğer sağ popülist partilerden farklılaşan yönleri çerçevesinde ele alınmasıdır. Nihai olarak, PVV'nin 2006 yılından beri faaliyet gösterdiği göz önüne alındığında, Türkçe literatürde PVV'ye yönelik çalışmaların sayıca az olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada ilk olarak popülizm kavramının muğlak niteliği üzerinden bir sorgulama yürütülmektedir. Burada kavramın literatürde diğer siyasi eğilimlere benzeyen ve bunlardan ayrılan yönleri tartışılarak, hangi hareket ya da oluşumların popülizm çatısı altında değerlendirilebileceği konusunda bir fikir edinilmeye çalışılmaktadır. Popülizmin kavramsal boyutu ele alındıktan sonra, Avrupa'daki sağ popülist partilerin söylemleri ve politikaları kısaca incelenmekte ve son olarak bu partilerden bazı yönleriyle farklılaşan PVV'nin söylem ve politikaları analiz edilmektedir.

1. Popülizm Kavramı

İlgili literatürde popülizm kavramının çok farklı anlamlarda kullanıldığı görülür. Söz gelimi popülizm bir ideoloji, bir söylem, bir siyaset tarzı, bir hareket veya birden fazla içeriğe sahip bir kavram olarak değerlendirilir (Müller, 2019: 18). Kavramın tanımlanmasına yönelik birçok çaba görülmesine rağmen, müşterek olarak benimsenen bir popülizm tanımı henüz mevcut değildir. Keza 1967'de dünyanın farklı coğrafyalarından 43 yazarın katıldığı Londra'da gerçekleşen konferansta⁴ bazı özellikler üzerinde anlaşılmasına rağmen; herkes tarafından kabul edilen bir tanımlama yapılamamıştır. Bu ortak tanımlama çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmış olmakla birlikte, birçok yazar kendi popülizm tanımı ve/veya tarifıyla literatüre katkı sunmaya çalışmıştır. Nitekim Potter Stewar,

⁴ Bu konferans, 19-21 Mayıs 1967 tarihleri arasında London School of Economics and Political Science'da düzenlenmiştir. Söz konusu konferansın raporu için bkz. To define populism. (1968). *Government and Opposition*, 3(2), 137-180. doi:10.1111/j.1477-7053.1968.tb01332.x

“Onu gördüğümde bilirim” (I know When I see) sözüyle, popülizmi anlamlandırma yoluna gitmeyi tercih edenler arasındadır (Akt. Fassin, 2018: 18).

Tarihsel bağlamda bakıldığında popülist hareketlerin ilk örnekleri 19. yüzyılın ortalarına denk gelir. Avrupa’da ilk popülist hareket, 1870’li yıllarda entelektüel Rusların Çarlık rejimine isyan etmek amacıyla başlattıkları faaliyetler sonucunda görülmüştür. Narodnik (Narodničestvo) hareketi olarak adlandırılan entelektüel popülistler, köylü sınıfının gücünden yararlanmak istemiştir; ancak köylü sınıfı entellektüellerin taleplerine karşılık vermek konusunda isteksiz kalmışlardır (Toprak, 1992: 44; Taggart, 2004: 59). Benzer olarak ABD’de de ilk popülist hareketler tarımsal kökenli olmuştur. ABD’de Halk Partisi (People Party) adıyla örgütlenen popülistler, demiryolu işletmenlerine ve bankarlara karşı köylü kesimin desteğini alma yoluna gitmişler; ancak Cumhuriyetçiler ve Demokratlar karşısında çözülmeye uğramışlardır (Toprak, 1992: 44). ABD’deki Halk Partisi ve Rus Narodnik hareketi ortaya çıkma amaçları bakımından birbirinden farklılaşmış olsalar da her ikisi de “saf, temiz halk” fikrine yönelmişlerdir.

Tarihte görülen ilk örneklerinden sonra bağlamından kopan popülizm, birçok siyasi hareketi ve olayı tanımlamak için kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra popülizm daha farklı anlamlara evrilmiş ve dünya genelinde giderek yaygınlaşmıştır. Popülizm, bazı Amerikalı uzmanlar tarafından liberal demokrasiye karşıt bir olgu olarak “kötüleyici” bir şekilde kullanılır (Houwen, 2011: 18). Bu bağlamda Amerikalı sosyolog Edward Shills (1966: 177-8), bir hâkim düzene karşı halkın kızgınlıkla tepki gösterdiği her yerde popülizmin mevcut olduğunu ifade etmiştir. Shills (1996: 178)’e göre popülistler, entelektüelleri ve politikacıları elit sınıf olarak görüp onlara güvenmezler ve onların demokrasiye yönelik bir tehdit oluşturduklarını düşünürler.

Dünyanın farklı bölgelerindeki (ABD, Afrika, Asya, Rusya ve Latin Amerika’da) popülist partileri inceleyen Peter Worsley (1969: 229-230) ise popülizmin dört niteliğinin bulunduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi, popülistlerin nezdinde toplumun homojen olarak kavranmasıdır. Ayrıca popülistler, toplumu biz ve onlar ayrımı çerçevesinde kurgularlar. İkincisi, popülistlerin nazarında elitler ve Latin Amerika örneklerinde olduğu gibi dış dünyanın sömürgeci güçleri bütün sorunların kaynağıdır. Üçüncüsü; popülizm cemaat, topluluk ve millet fikirlerini benimseyen baskın partilerde ifadesini bulmaktadır. Sonuncusu ise popülizmin kuruluşunda ekonomik sorunlar etkili olmaktadır.

Yukarıda belirtilen Londra’daki konferansta Isaiah Berlin’in yaptığı konuşmasındaki popülizme yönelik tespitleri şu beş başlıkta toplanabilir: Öncelikle Berlin (1968: 173-178)’e göre popülizmin temel niteliklerinden biri, toplumun birliğine hayat veren *gemeinschaft*’a (cemaat) olan güvendir. İkincisi popülizmin devletten önce topluma önem vermesi ve siyasi kurumları dikkate almaması nedeniyle apolitik olmasıdır. Üçüncüsü toplumu ahlaki bir çöküş yaşanmadan önce doğal durumuna döndürülmesi isteğidir. Dördüncü ise eski

değerlere yaptığı çağrı nedeniyle yüzünün geçmişe dönük olmasıdır. Son olarak popülizmin genel olarak modernleşme sürecindeki toplumlarda görülmesidir.

Ernesto Laclau, çelişkili ve anlaşılması güç olan popülizm kavramına yönelik geniş ölçekte bir tanımlama getirme çabasında olmuştur. Popülizmi halka dayalı siyasi bir hareket olarak gören Laclau (1977: 65), popülizmi siyasetle özdeş olarak görmekle birlikte; her siyasi hareketin az ya da çok şekilde popülist olacağını ileri sürer ve popülizm kavramında görülen anlam karmaşasına rağmen, bütün popülist hareketlerin ortak dayanağının "halk" olduğunu belirtir. Laclau (1977: 65), Shills'e benzer olarak, popülizmin "halk" ve "iktidar bloku" arasındaki çatışmadan kaynaklandığını savunur ki bu çatışmada halk, kendisini demokratik usullerle ifade ettiği zaman popülist iktidarlar ortaya çıkar.

İlgili literatürde popülizm, bir "ideoloji" olarak da nitelendirilmektedir. Nitekim Cas Mudde ve Cristobal R. Kaltwasser (2019: 16-17) popülizmi; "toplumu nihai bir biçimde 'saf halk'a karşı 'yozlaşmış seçkinler' olarak iki homojen ve karşıt kampa ayrılmış olarak ele alan ve siyasetin, halkın *volonté générale* (genel iradesi)'nin bir dışı vurumu olması gerektiğini ileri süren ince merkezli bir ideoloji olarak" tanımlamaktadır. Bu yazarlara göre, popülizm hem sağ hem de sol ideolojilerde karşılık bulur ve bu yolla devamlılığını sürdürür. Nitekim popülizmin sol yorumlamaları demokrasiyi geliştirmek ve derinleştirmek iddiasına sahiptir. Neoliberal elitlere karşıtlığı ile ön plana çıkan sol popülizmin, sağ popülizmde görülen göçmenlere ve diğer gruplara -örneğin Müslümanlara- karşı nefret söylemine başvurmadığı görülmektedir (Mouffe, 2023: 21-23).

Margaret Canovan da popülizm kavramının muğlaklığını koruduğunu belirtmiştir. Canovan (1981: 13), diğer birçok yazar gibi bir popülizm tanımlaması yapmak yerine; var olan belirsizliği ortadan kaldırabilmek amacıyla farklı zamanlarda ortaya çıkan popülist hareketleri şu yedi maddede sınıflandırma yoluna gitmiştir:

"Tarımsal Popülizmler

1. Çiftçilerin köktenciligi (örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Halkın Partisi)
2. Köylü Hareketleri (örneğin Doğu Avrupa'nın Yeşil Uyanışı)
3. Entelektüel tarımsal sosyalizm (örneğin Narodnikler)

Politik Popülizmler

4. Popülist Diktatörlük (Peron)
5. Popülist Demokrasi (bir diğer deyişle, referandum ve katılım çağrıları)
6. Gerici Popülizmler (George Wallace ve izleyenleri)
7. Politikacı Popülizmi ('halka' birlik çağrıları yapan geniş tabanlı ideolojik olmayan koalisyonların kurulması)"

Nihai olarak ilgili literatürde, popülizmin temel özelliklerinin anti-çoğulculuk ve anti-seçkincilik olduğu yoğun bir biçimde ifade edilir. Dolayısıyla bu niteliklerle ilişkili olarak, popülist hareketlerin kendilerini genellikle halk-seçkin çatışmasına dayandırdıkları ve genel iradeyi tesis etme gerekçesiyle harekete geçtikleri görülmektedir. Tüm dünya örneklerinde görüldüğü gibi,

Avrupa'da da popülizmi inşa eden temel kavrayışın bu kalıplar aracılığıyla şekillendiği söylenebilir.

2. Avrupa'da Sağ Popülizm

Her ne kadar daha çok Latin Amerika örnekleriyle özdeşleştirilse de Avrupa'da da sol popülizm örneklerinin olduğu görülmektedir (Karavasilis, 2018). Ancak genel olarak Avrupa'nın radikal sağ popülist partileri, sol popülist partilere nazaran daha kalıcı siyasal aktörler olmayı başarmış görünmektedirler. Klaus Von Beyme (2019: 57-61), Avrupa'da üç popülizm dalgasının tecrübe edildiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilkinin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan neo-faşist hareketler oluşturur. İkinci dalga ise 1960'larda refah devletine karşı çıkan Fransa'daki Poujade Hareketi'nde karşılık bulmuştur. Avrupa demokrasilerinde 1970'li yılların başlarında yerleşik aktörler olan sağ popülist partiler, üçüncü dalgayı oluşturur. Bu partilerin temel karakteristiğini, hayal kırıklığına neden olan mevcut düzene karşı tepkisellikler oluşturur ki Nitekim bu partiler, var olan sorunlara yönelik ürettikleri söylem ve politika önerileriyle hayal kırıklığına uğramış bireylerin tercihi haline gelmişlerdir (Surel ve Mendy, 2002: 9-21).

1960'lı yıllarda sağ popülist hareketler yaygın siyasi figürler olmamışlardır. Dönemin siyasal sisteminde sadece aşırı sağ partiler marjinal nitelikleriyle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 1970'li yılların başlarında yükselişe geçen sağ popülist partiler, öncülleri olan aşırı sağ partilerden oldukça farklı bir strateji izlemişlerdir. Bu partiler, aşırı sağ partilerin yabancı düşmanlığını kalıbını takip etmekle birlikte; söylemlerini çeşitlendirmişlerdir. Keza yabancı düşmanlığına ek olarak küreselleşme, uluslararası ticaret, sanayileşme ve küreselleşme sürecinde olumsuz olarak etkilenen işçi sınıfının refahına yönelik söylemler üretmişlerdir. (Finchelstein: 171-172).

Bu partilerin neden yükselişi geçtiğini sorgulayan Cas Mudde (2022: 107-108), bunun altında sadece ekonomik ve kültürel krizlerin olduğunu söyleyenlere karşı çıkar. Bu bağlamda Mudde (2022), popülist partilerin yükselişinde güncel ekonomik kriz ve mülteci krizinin rol oynayabileceğini; ancak bunların sadece katalizör görevinde olacağını belirtir. Mudde (2022)'ye göre, bu yükselişin ekonomik yönden kayıp yaşayan bireylerin öfke ve yılgınlıkla tepki vermesinden kaynaklandığı söylenebilir de aynı zamanda son 30 yılda sanayileşmenin boyut değiştirmesi, işsizlik, artan derecede etnik-kültürel çeşitlilik ve 11 Eylül sonrası çoğalan terör saldırıları gibi faktörler de bu yükselişin sebepleri olarak görülebilir.

Avrupa'da popülizmin neden yükselişe geçtiğine yönelik bir anlaşmaya varılamasa da 2019 Brexit referandumunda seçmenlerin %52'sinin AB'den ayrılma yönünde oy kullanması, 2017 ve 2022 Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sağcı popülist lider Marine Le Pen'in ikinci tura kalması ve Avusturya ve Hollanda'da sağ popülist partilerin koalisyon hükümetinde yer almaları; popülizmin ve özellikle de radikal sağ popülist partilerin Avrupa'da yükselişinin göstergesi olmuştur (Öner, 2018: 39-40).

3. Hollanda'da Popülizm

Hollanda'da popülizm, 20. yüzyılla beraber kademeli bir şekilde yükselişe geçmiştir. Bu sürecin ilk döneminde kurulan popülist partiler, Hollanda siyasetinde başarı sağlayamamışlardır. Bunun temel nedeni Hollanda siyasi sisteminin sütunlu yapısı olduğu söylenebilir. Bu sütunlu yapıda bireyler, çoğunlukla mensubu oldukları din/mezhep ya da sosyal grubun temsilcilerine oy verirler. Daha çok klasik Hollanda siyasi sistemini işaret eden bu yapı, küreselleşme ve bireyci kültürün yaygınlaşması aracılığıyla günümüze değin değişime uğramıştır (Wielenga, 2019: 579-582).

Her ne kadar Hollanda'daki popülist hareketler 2000'li yılların başında başarı yakalamış görüneler de popülist partilerin ülke siyasetinde görülmesi 20. yüzyılın ortalarına denk gelir. Bu anlamda ilk popülist parti olan Çiftçilerin Partisi (Boerenpartij) 1958 yılında Hendrik Koekoek tarafından kurulmuştur. Parti 1967 seçimlerinde %4,8 oy oranı ile mecliste 3 sandalye elde etmiştir; ancak parti içi mücadeleler ve ek olarak partinin bazı üyelerinin İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla iş birliği içinde olmalarının gündeme gelmesi nedeniyle, bu ilk popülist deneme başarısız olmuştur (Vossen, 2015: 296-298). Popülist özellikler taşıyan hareketler ise Hans Janmaat önderliğinde kurulan etno-milliyetçi partiler [Merkez Parti (*Centrumpartij*) ve Merkez Demokratlar, (*Centrumdemocraten*)] olmuştur. Göç karşıtlığını temel alan bu hareketler, 1980-1990 yılları arasında faaliyet gösterdiler. Ancak bu hareketler sınırlı ve kısa süreli seçim başarıları göstermişlerdir (Kessel, 2015: 100). Hollanda'da 1990'larda görülen bir diğer popülist hareket ise Sosyalist Parti (SP)'dir. Maoist geçmişi olan bu sol popülist parti, 1994 seçimlerde %1,3'lük oy oranı ile parlamentoya girmeyi başarmıştır. SP'nin düzen karşıtı popülist retorikini zamanla yumuşatarak tipik bir sosyal demokrat partiye dönüştüğü görülmektedir (Kessel, 2015: 100-1; Voerman ve Paul Lucardie, 2007: 141).

Hollanda'da sağ popülizmin önemli figürlerinden biri Pim Fortuyn'dur. Yaşanabilir Hollanda Partisi'nin (*Leefbaar Nederland*) 2001 yılında Genel Başkanlığı görevine seçilen Fortuyn, bir röportajında İslamiyeti "geri kalmış bir kültür" olarak nitelendirmesi nedeniyle partiden ihraç edilmiştir (Kessel, 2015: 102). Daha sonra kendi adını içeren bir parti kuran Fortuyn, [Pim Fortuyn Listesi Partisi (*Lijst Pim Fortuyn*), LPF] "sıradan insanlar"ın temsilcisi olduğuna yönelik popülist bir söylem geliştirmiştir. Keza bu dönemde Fortuyn (2002: 186): "Hollanda, sıradan insanlar için gerçek ve canlı bir demokrasi haline gelmeli ve şu anda aşına olduğumuz elit parti demokrasiden uzaklaşmalıdır." ifadesinde bulunmuştur. LPF parti programında Hollanda'da artan yabancı nüfusunun toplumsal sorunlara yol açtığı ve bu nedenle işsiz ve vasıfsız göçmenlerin ülkeye girişinin sınırlandırılması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca bu programda Müslümanlar, suça yatkın ve kadınlara yönelik ayrımcılık uygulayan bir topluluk olarak betimlenmiştir (Kessel, 2015: 102-105). Fortuyn'un İslamiyet karşıtı söylemlerine bu parti aracılığıyla da devam ettiği görülmektedir. Bu söylemlerinden dolayı LPF, Hollanda'da popülizmin en göze çarpan aktörlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Mudde, 2002).

Bu parti programıyla geniş bir seçmen kitlesinin dikkatini çekmeyi başaran LPF, 2002 seçimlerinin hemen öncesinde Fortuyn'un bir çevre aktivisti tarafından öldürülmesiyle kampanyasını iptal etmiştir; buna rağmen seçime katılma kararı alan LPF, oyların %17'sini alarak Hollanda parlamentosundaki 150 sandalyenin 26'sını kazanmıştır (Kessel, 2015: 103). Bu seçimlerde Hollanda siyasî tarihinde bir popülist partinin aldığı en yüksek oy oranına ulaşan LPF, ayrıca koalisyon hükümetine katılan ilk popülist parti de olmuştur ki nitekim bu seçim sonucunda Hristiyan Demokratlar, Liberaller ve LPF'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti kurulmuştur (Kessel, 2015: 103). Bu hükümet, 87 gün sonra dağılarak Hollanda siyasî tarihinin en kısa süren koalisyonu olmuştur ve hükümet dağıldıktan sonra Ocak 2003'te yapılan seçimlerde LPF, toplumsal desteğinin büyük bir bölümünü kaybetmiştir ki bu seçimler yerleşik partilerin yeniden güç kazanması nedeniyle, sütunlu yapının geri dönüşü olarak değerlendirilmiştir (Kessel, 2015: 103-104). LPF'nin bu kısa dönemli başarısından sonra, Hollanda'da sağ popülizmin temsili Geert Wilders'ın Özgürlük Partisi (*Partij voor de Vrijheid, PVV*) tarafından gerçekleştirilecektir (Kessel, 2015: 104-105).

4. Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV)

PVV, 2006'da partinin tek üyesi konumunda bulunan Genel Başkanı Geert Wilders tarafından kurulmuştur. Keza ırkçı, göç karşıtlığı ve Euroseptik özellikleriyle ön plana çıkan PVV, doğal olarak lideri Wilders ile özdeşleşmiş bir partidir. Bu nedenle PVV'ye yönelik bir analiz, aynı zamanda Geert Wilders'ın hayat hikâyesi ve siyasî görüşlerine odaklanmayı gerektirir (Abka, 2021: 290-291; Karataş, 2019: 34). 2004 yılına kadar Halkın Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nin (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, VVD*) üyesi olan Wilders, VVD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermesi nedeniyle partisinden ayrılıp, bağımsız olarak siyasî kariyerine devam etmiştir (Karataş, 2019: 34). Bu dönemde Wilders, Avrupa Anayasası'nın oylanmasına yönelik referandumda olumsuz karar çıkması için çaba harcamıştır⁵ ve bu tavrıyla da Euroseptizm taraftarı olduğunu ve kuracağı partide bu politikaları devam ettireceğini açıkça göstermiştir (Kuipers, 2011: 3).

Yukarıda ifade edildiği üzere, Hollanda siyasî sistemini inşa eden sütunlu yapı, bazı dönemlerde sarsılmış görünse de çoğu zaman siyasetin genel haritasını çizen unsur olmuştur. Bu sütunlu yapının yerleşik partileri nedeniyle, yeni kurulan her bir partinin bu yapı içerisinde kendine yer bulması oldukça güçtür. Dolayısıyla Hollanda'da ırkçı görüşleriyle toplumun önemli bir kısmını tedirgin eden aşırı sağ hareketlerin büyük bir kısmı başarılı olamamış ya da kısa süreli başarılar sağlamışlardır (Voermann ve Lucardie , 2013: 194-195).Hollanda siyasetinde bu durumun kırılmasına yol açan önemli olaylardan biri, İslam karşıtı söylemleriyle bilinen yapımcı-yönetmen Theo Van Gogh'un öldürülmesi olmuştur. Zira bu olaydan sonra ırkçılığa varan görüşlerine rağmen, "Wilders Grubu" anketlerde yükselişe geçmeye başlamıştır (Voermann ve Lucardie , 2013: 194-195).Bu süreçte bir manifesto yayınlayan Wilders ve arkadaşları, Hollanda'nın

⁵ Bu referandum, %62 oranında "hayır" oyuyla sonuçlanmıştır.

siyasi elitinden uzaklaşacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu manifestoda Hollanda elitlerini kendi gruplarının çıkarını gözeten ve halkın sorunlarından kaçmak için ellerinden geleni yapan “korkak insanlar” olarak nitelendirilmiş; Wilders ve arkadaşları kendilerini güvenilir ve halk dostu siyasetçiler olarak tanımlamışlardır. Ayrıca Hollanda güvenliğini tehdit eden İslamî radikaller ve çifte vatandaşlığa sahip olanlar “sokak köpekleri” olarak aşağılanmış ve bu grupların sınır dışı edilmeleri gerektiği belirtilmiştir (Voermann ve Lucardie, 2013: 195-196). Yine Avrupa dışından gelen göçmenlerin ülkede ikametinin beş yıllık süreyle sınırlandırılması ve başörtüsünün yasaklanması gibi radikal kararlar savunulmuştur (Kuipers, 2011: 5-6).

Geert Wilders, düzenli bir örgütlenmeden oldukça uzak olan Wilders Grubu'nun yerine 22 Şubat 2006'da PVV'yi kurmuştur (Kessel, 2015: 104). Sinem Abka (2012, 315-322)'nin çalışmasından edinilen bilgilere göre, PVV'nin 2006-2021 seçim sonuçları şu şekildedir: 2006 yılında yapılan seçimlerde oyların %5,89'unu alan parti, mecliste 9 milletvekiliyle temsil edilmiştir. 2010'da yapılan seçimlerde oyların %15,45'ini alan parti 24 milletvekiliyle meclisin üçüncü partisi konumuna gelmiştir. Bu dönemde diğer partilerin hükümeti kuramaması nedeniyle VVD-CDA koalisyon hükümetine destek vererek kilit parti olmuştur. 2010 seçimlerinde önemli başarı sağlayan PVV, bu başarısını 2012 seçimlerinde sürdürümemekle oyların %10,08'ini almış ve meclisteki temsil sayısı 15'e düşmüştür. 2017 seçimlerindeyse oy oranını %13,1'e çıkarmış ve 20 milletvekili elde ederek ikinci parti konumuna gelmiştir. Her ne kadar 2017 seçimlerinde Wilders, birinci parti olacaklarını düşünse de seçim sonuçları düşündüğü gibi olmamıştır. 2021'de, Covid-19 pandemisinin yarattığı olumsuz ekonomik duruma rağmen, etkili bir söylem üretemeyen PVV; oylarında düşüş yaşamış ve %10,81'lik oy oranıyla 17 milletvekili elde etmiştir. Sonuç olarak girdiği 5 genel seçim sonucunda sadece bir kez koalisyon hükümetine katılan parti; hiçbir seçimde birinci parti olamamasına rağmen Hollanda siyasetinin yerleşik siyasi partilerden biri olmuştur. (Bkz. Tablo 1)

Tablo 1. 2006-2021 yılları arasında PVV'nin Genel Seçim Sonuçları

Seçimler	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı	Sonuç
2006	579.490	5,89	9	Muhalefet
2010	1.454.493	15,45	24	Koalisyon
2012	950.263	10,08	15	Muhalefet
2017	1.372.941	13,1	20	Muhalefet
2021	1.372.941	10,81	17	Muhalefet

Kaynak: (Abka, 2021: 322)

İfade edildiği üzere PVV, göçmen sorununa anti-demokratik bir biçimde yaklaşmaktadır. PVV'nin Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olması da bununla yakından ilişkilidir. Çünkü PVV'ye göre Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda buradan gelecek Müslüman göçmenler, kendi medeniyetlerine zarar verecektir. PVV'nin iktidara geldiğinde çift vatandaşlığa sahip olanları kendi ülkelerine gönderme, Müslüman işçi alımını durdurma ve göçmenlere asimile olma anlaşması imzalatma gibi gerçekleştirmeyi vadettiği anti-demokratik politikaları bulunmaktadır (PVV, 2018).

PVV'nin varlığını sürdürmesinde; Wilders'ın sürekli gündemde tuttuğu İslam düşmanlığının önemli bir etkisi vardır. Hatta Hollanda'da İslamofobinin son yıllarda bu denli artış göstermesindeki temel sebeplerden birinin PVV'nin yürüttüğü politikalar olduğu ifade edilmektedir (Karataş, 2019: 35). Wilders, hiçbir surette İslam karşıtı olduğunu gizlememekte ve PVV'nin faaliyetlerinin çoğunu İslam aleyhtarlığı oluşturmaktadır. Sadece parti faaliyetleriyle sınırlı kalmayan Wilders'ın bu konuda birçok basılı ve görsel faaliyeti (Fitne Belgeseli ve Hz. Muhammed'in Karikatürü Yarışması) bulunmaktadır. Kuran-ı Kerim'i Hitler'in Kavgam adlı kitabıyla eşleştirecek kadar ileriye giderek nefret söylemine başvuran Wilders; ayrıca İslamiyeti hasta, faşist ve totaliter yapıda görmektedir (Bot, 2017: 13-14).

PVV'yi diğer sağ popülist partilerden ayıran temel unsurlardan biri, bu partideki göçmen karşıtlığının bütün göçmen gruplarına değil, bilhassa Müslümanlara yönelik olmasıdır. Bu itibarla, Avrupa'nın diğer sağ popülist partilerinde sıkça görülen antisemitizm siyaseti, PVV'de görülmektedir. Bunun birden fazla sebebi bulunmaktadır. Tek üyeye sahip olan PVV, finansman açısından devlet desteğinden yararlanmamaktadır (Karataş, 2019: 36). Üyeye sahip olmaması nedeniyle, üye aidatı gelirinden de mahrum olan partinin girdiği beş seçimde propaganda faaliyetlerinin maliyetini nasıl karşıladığı tartışma konusu olmuştur. Bu doğrultuda finansman şeffaflığı konusunda eleştirilen parti, bağışlarını "PVV'nin Dostları" adlı dernek aracılığıyla toplamaktadır ve bu sebeple tüm bağışlar bu dernek tarafından yapılıyor gibi gözükmektedir (Karataş, 2019: 36). Hatta bazı gözlemciler, PVV'nin ABD'deki (ve büyük ihtimalle İsrail'deki) büyük muhafazakâr organizasyonlar ve kişilerden yüklü miktarlarda bağışlar aldığını ifade etmektedirler (Voerman ve Lucardie, 2011: 198). Bu bağlamda PVV'nin 2014'te yayınlanan finansman durum belgesinde, İslam düşmanlığıyla bilinen David Horowitz ve Freedom Center'dan 148 bin euro değerinde bağış aldığı görülmektedir ki ayrıca partinin eski milletvekili olan Hero Brinkman, ABD'nin önemli lobi gruplarından bağış alındığını doğrulamıştır (Deutsch & Hosenball, 2012). Bağış yapan bu lobi grupları, ABD'de İslamofobinin yayılmasında etkin rol oynamaktadırlar. Nihai olarak Wilders'ın Yahudi lobisine ait olan bu platformlara oldukça yakın durmasının ve İsrail'i ikinci vatani olarak görmesinin nedenini, bu gruplardan alınan destekle ilişkindirmek mümkündür (Karataş, 2019: 36; Voerman ve Lucardie, 2011: 198).

SONUÇ

Dünya genelinde geniş bir alana yayılan popülizm, ilgili literatürde yapılan birçok çalışmaya rağmen; muğlaklığını ve müphemliğini devam ettirmektedir. Avrupa'da popülist partiler 1990'lı yıllarda görülmeye başlamış ve bu tarihten itibaren başarılı olmuşlardır. Kuruldukları ilk yıllarda halk tarafından tercih edilmeyen bu tip partiler, zaman geçtikçe iktidar ortağı hatta tek başlarına iktidar olabilecek oranda oy toplamayı başarmışlardır. Günümüzde neredeyse her Avrupa ülkesinde görülen popülist partiler; daha çok küreselleşmenin yol açtığı zarara uğramış kesimlerden, işsizlerden, düşük gelirlilerden, yabancı düşmanları ve AB karşıtlarından oy almaktadırlar. Ülkelerinin yaşadıkları sosyal sorunları istismar ediyor görünen popülist partiler hem aşırı sağ hem de aşırı sol siyaset içerisinde başarı sağlamaktadırlar. Popülist partiler, göçmenleri ve/veya Müslümanları Avrupa'nın toplumsal ahengini bozmak ve kendi vatandaşlarının işsiz kalmalarına neden olmakla; AB'yi de ulusal bağımsızlıklarına tehdit oluşturmakla suçlamaktadırlar. Bu partiler, kendi kültürlerine ait olmayan her şeye önyargı ve ötekileştirme mantığıyla bakarak Avrupa'da oryantalist anlayışın hala bazı kesimlerde canlı olduğunu göstermektedirler.

Avrupa'da yerleşik hale gelen sağ popülist partilerin Hollanda'daki temsilcisi PVV, ırkçı ve İslam düşmanı bir parti olarak öne çıkmaktadır. Partinin tek üyesinin Geert Wilders olması, partinin tüm politikalarının tek bir kişi tarafından belirlendiğini doğrulamaktadır. Hollanda'nın AB'den çıkmasını talep eden PVV'nin söylem ve politikalarındaki en geniş alanı, İslam karşıtlığı işgal etmektedir. Sadece Müslüman göçmenleri sorunsallaştıran PVV, antisemitist söylemlere başvurmaması nedeniyle diğer sağ popülist partilerden ayrılmaktadır. Wilders İslam'a karşı nefret beslediği ölçüde, Yahudiliğe iyimserlikle yaklaşmaktadır. Ayrıca Yahudi gruplarından maddi destek alan Wilders, İsrail'i ikinci vatanı olarak görmektedir. Bu özellikleriyle PVV, Avrupa ve Hollanda siyasetinde yerleşik parti olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Abka, Sinem (2021), "Hollanda'da Popülist Radikal Sağın Yükselişi", *Batı Avrupa'da Popülist Radikal Sağ Partiler içinde*, Editörler: Müge Aknur ve İ. Saylan, Nobel Yayınları, Ankara.
- Berlin, Isaiah (1968), "To define populism", *Government and Opposition*, 3(2), 137-180. doi:10.1111/j.1477-7053.1968.tb01332.x
- Beyme, Klaus Von (2019), *Rightwing Populism An Element of Neodemocracy*, Springer, Baden-Württemberg.
- Bot, Michiel (2017), "Elements of Anti-Islam Populism: Critiquing Geert Wilders' Politics of Offense with Marcuse and Adorno", *Krisis: Journal for Contemporary Philosophy*, 2, 13-25.
- Canovan, Margaret (1981), *Populism*, Junction Books, Londra.
- Deutsch,Anthony ve Mark Hosenball, Exclusive: U.S. groups helped fund Dutch anti-Islam politician Wilders, Reuters,

<https://www.reuters.com/article/us-dutch-wilders-us/exclusive-u-s-%20groups-helped-fund-dutch-anti-islam-politician-wilders-idUSBRE8890A720120910>, 29.09.2023.

- Fassin, Eric (2018), *Popülizm:Büyük Hınç. Heretik Yayınları* , Ankara.
- Finchelstein, Freidrich (2021), *Faşizmden Popülizme, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Fortuyn, Pim (2002), *De Puinhopen van acht jaar paars. Een genadeloze analyse van de collectieve sector en aanbevelingen voor een krachtig herstelprogramma*, Karakter Uitgevers BV, Rotterdam.
- Houwen, Tim (2011), "The non-European roots of the concept of populism", Sussex European Institute, University of Sussex.
- Judis, John B. (2016), *The Populist Explosion: How The Great Recession Transformed American And European Politics*. Columbia Global Reports, New York.
- Karataş, İbrahim (2019), "Avrupa'da Popülist Partilerin Yükselişi; Hollanda'da PVV Örneği", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 28-42.
- Karavallis, Lazaros (2018), *Is Left-Wing Populism Still Relevant?* , *The New Pretender*, <http://new-pretender.com/2018/07/22/is-left-wing-populism-still-relevant/>, 16.08.2023
- Kessel, Stijn (2015), *Populist Parties in Europe : Agents of Discontent*, Palgrave Macmillan, New York.
- Krastev, Ivan (2007), *The Populist Moment*, *Eurozine* , <https://www.eurozine.com/the-populist-moment/>, 19.08.2023.
- Kuipers, Joyce (2011), *The PVV, —the Dutch populist party? Measuring populism in the Netherlands: a quantitative text analysis*, Bachelor thesis European Studies, University of Twente.
- Laclau, Ernesto (1977), *Politics and Ideology in Marxist Theory*, New Left Books, London.
- March, Luke (2007), "From vanguard of the proletariat to vox populi: Left populism as a shadow of contemporary socialism", *SAIS Review*, 27(1), 63-77.
- Mouffe, Chantal (2023), *Sol Popülizm. İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Müller, Jan Werner (2019), *Popülizm Nedir?*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mudde, Cas (2002), "The Pink Populist: Pim Fortuyn for Beginners", *e-Extreme*, 3 (2).
- Mudde, Cas (2022), *Günümüzde Aşırı Sağ*. Nika Yayınevi, Ankara.
- Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser (2019), *Popülizm: Kısa Bir Giriş*, Nika Yayınevi, Ankara.

- Öner, Selcen (2018), "Avrupa'da Yükselen Popülizm ve Radikal Sağ: Avusturya Örneği İlişkileri", *Euro Politika*, 39-53.
- PVV (2018), *Partij Programma*, Tweede Kamerfraactetie Partij Voor de Vrijheid, <https://www.pvv.nl/>, Erişim Tarihi: 28.08.2023.
- Shils, Edward A. (1996), *The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Policies*, Elephant Paperback, Chicago.
- Meny, Yves ve Yves Surel (2002), *Democracies and Populist Challenge*, Palgrave, Basingstoke.
- Taggart, Paul (2004), *Popülizm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Zafer (1992), "Popülizm ve Türkiye'deki Boyutları", *Tarih ve Demokrasi - Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan*, Cem Yayınları, İstanbul.
- Voerman, Gerrit ve Paul Lucardie (2007), "De Sociaal-Democratisering van de SP"., *Verloren Slag. De PvdA en de verkiezingen van november 2006* (s. 139-164), F. Becker, & R. Cuperus (Eds.), Mets and Schilt/Wiard Beckman Stichting, Amsterdam.
- Voermann, Gerrit ve Paul Lucardie (2013), "Geert Wilders and the Party for Freedom: A Political Entrepreneur in the Polder". K. Grabouw, & F. Hartleb (Eds.), *Exposing the Demagogues: Right-wing and National Populist Parties in Europe* (pp. 187-204). Centre for European Studies & Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Vossen, Koen (2015), "Agrarian parties in the Netherlands: The Plattelandersbond and the Boerenpartij". *Rural protest groups and populist political parties* (ss. 291-302). Dirk Strijker, Gerrit Voerman and Ida Terluin (Eds), Wageningen Academic Publishers, https://doi.org/10.3920/978-90-8686-807-0_13
- Wielenga, Friso (2019), *A History of the Netherlands: From the Sixteenth Century to the Present Day*, Bloomsbury Academic, London.
- Worsley, Peter (1969). "The Concept of Populism", *Populism Its Meanings and National Characteristics* (s. 212-250), G. Lonescu, & E. Gellner (Eds), Weidenfeld and Nicolson, London.